

9657

334

2-15

UNPHU
1931

010

2001

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ՄԱՏՆԱԴԱՐ № 1

Ա. ՀԱՆԸՃԵԱՆ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ

ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԷՈՒԹԻՒՆԸ

1931

Տպագր. գ. Պալըզեան
ՍՕՖԻԱ

334

Հ-15

493
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ № 1

Ա. ՀԱՆԸՃՅԱՆ

334
2-15

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ

ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԷՈՒԹԻՒՆԸ

1931

Տպագր. Պ. Պալըզնեան
ՍՅՖԻԱ

119

ԿԸ հն-թթ՝ ՊՊ աղ աղ աղ Կապույտ
 ՏԻ՝ Բաթ. Վ. Պոպով
 Կապույտ Զոհաբ
 Վոթ-26 հուլիս 1931.
 Վ. Կապույտ

44871. ալ.
 29636-63

КООПЕРАТИВНО СЪЕДИН. ВЗАИМОПОМОГАТЕЛНО
 СЪДРУЖЕНИЕ
„ТРАКИЯ“
 СОФИЯ
ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Համագործակցական Հնկերութեանց կազմին ան-
 ծանօթ մեր համայնքի չունի նաեւ նոյն Հնկերութեանց
 գրականութեան ստուար գործերուն եւ ոչ իսկ բարգա-
 նուրիւնը, նոյն իսկ իր ծոցէն ծնող Վ. Տոսովեանցի պէս
 աշխարհահռչակ գաւկից գործերուն ու գործունէութեան
 օգտուելու գիտակցութիւնը:

Սոյն պակասը մասնաճեղու մատուցութեամբ եր որ
 Սօֆիայի Մալխարացիներու «Մամիկոնեան» Միութեան
 Հնդհանուր ժողովին մէջ խօսանքս հրատարակելու
 ձեռնարկեցի. առանց ունենալու բնական է յաւակնու-
 րիւնը լրացնելու այն ահագին պակասը ու սխալողա-
 կան պէտքը այնքան օգտակար, անստակամ, ներքական ու
 բարոյական տեսակետով որ այնքան ամենահարուստ եր-
 կիրներու կառավարութիւններ. գայն ճոխացնելու հա-
 մար ահագին դրամական զոհողութիւններ կրեն:

Նպասակս է համառօտ կերպով Համագործակցա-
 կան Հնկերութեանց կազմին եւ գործունէութեան վրայ
 գաղափար տալով մեր ժողովուրդին մէջ հետաքրքրու-
 րիւնը ստեղծել դէպի անոր, եւ ներկայիս որ համա-
 խառնային պատերազմէն առկին, բնդհանուր մարդիւ.

քիւնը ապրելակերպի ու գործելակերպի փոփոխման (evolution) շրջանի մը մէջ է, հետեւիլ զոնեք ընդհանուր փոփոխութիւններուն ճնշեսական մարզին մէջ, որ մեզի պէս չորս կողմը ցրուած ազգի մը համար ամեն ճեսակէսով իր գոյութիւնը պահելու միակ ազդակը կրնայ ըլլալ:

Որքան եւ ինչ չափով պիտի կարողանամ հասնիլ իմ նպատակիս, այդ պիտի ցոյց տայ յառաջիկայ բնագիտող համայնքի դասողութիւնը, որմէ պիտի ծնին անշուշտ սոյն գրականութեան աշխատողներ եւ կամ աւարտող ճնշեսագէտ իրաւագէտներ, որոնց գործերը պիտի կրնան լուսաւորել իրապէս անսեղեակ ու անգիտակից մեր հայ համայնքը:

Սոյն յօդուածաւարքը, որ դասախօսութիւն մըն էր, Մալկարացիներու «Մամիկոնեան Հայրենակցական Միութեան» մէջ, ստեղծեց Համագործակցական առաջին դրամատուներ Սօֆիայի մէջ, որք կոչուում ունի մեծ դեր խաղալու տեղույս գաղութին մէջ, եւ ինչպէս որ ան իր հայրենակցական նեղ շրջանակէն եղաւ Սօֆիայի բոլոր հայութեանը, կը փափաքիմ որ սոյն գրեթէ իմացողութեան գաղափարը ըլլայ ընդհանուր հայութեան, որովհետեւ ան է որ մեր մէջ նիւթական շահէն դրդուած իրարու բով պիտի բերէ այժմեայ իրար ասող անհասները ու սերը եւ հաշտութիւնը պիտի մարմնացնէ մեր հոգիներուն մէջ:

Համագործակցութեան բարձր գիտակցութիւնը պիտի

մղէ բոլոր կարող անհասները գործակցելու այս նուիրական դերին, որք կոչում ունի կրթելու, ազնուացնելու եւ հասարական սահմանափակ մակարդակներէն վեր բարձրացնելու մեր հայրենակիցները: Սոյն ուղղութեամբ կազմակերպական ու արհեստական ամեն զոհողութիւն ընելու պատրաստակամութեամբ է որ կը վարուին ամեն համագործակցութիւնը ճանչցող ու սիրող անհասներ որոնք անշուշտ մեր մէջ եւս պիտի գտնուին:

Ա. ՀԱԼԸՃԵԱՆ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՊԱՏՄԱԿԱՆԸ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՅԱԶՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Համագործակցութիւնը իբր հանրային Տնտեսական կազմակերպութիւն 19րդ Դարու ծնունդն է, այսինքն ամենամօտ ժամանակուան. Ան ծնունդ առած է դրամատիրութեան դէմ հակադդելու համար անկից իսկ ստեղծուող գործաւորական թշուառութենէն:

Անգլիոյ մէջ, Մանչէսթրի մօտ Ռօջտալի փոքրիկ քաղաքին մէջ 1843ին դրին ամուր հիմքերը առաջին Համագործակցական Ընկերութեան, 28 աղքատ, անգործ, անօթի, գործաւորներ: Այդ Համագործակցական Ընկերութիւնը նախահայրը եղաւ ներկայ միջազգային մեծ Համագործակցական շարժման:

Այդ Համագործակցական Ընկերութիւնը որ Ռօջտալեան «պարկեշտ առաջնորդներու» մակդիրով մկրտուեցաւ մեծ յաջողութիւն ունեցաւ, այնպէս որ 1844ին ան ունէր 28 անդամ եւ իբր հիմնադրամ 28 սթէրլին դրամագլուխ, հետեւեալ տարին 1850ին անդամները եղան 600 հոգի եւ դրամագլուխը 2289 սթէրլին, 1860ին անդամները եղան 3450 հոգի իսկ դրամագլուխը 37710 սթէրլին. 1870ին անդամք

5560 դրամագլուխ 80291, 1880ին 10613 անդամ 229570 սթէրլին դրամագլուխով, իսկ 1891ին ունէին 11647 անդամ եւ 370729 սթէրլին դրամագլուխ:

Ռօջտալեան օրինակը Անգլիոյ մէջ շուտով տարածուեցաւ եւ երկրին ամէն կողմը նոյնանման Համագործակցականներ կազմուեցան, որոնցմէ ընդօրինակեցին նաեւ դքսացի ուրիշ երկիրներ, որոնք 65 տարիներէ վերջ Համպուրկ հաւաքուող 1908ին Համագործակցականներու Միջազգային ընդհանուր ժողովին (քօնկրէսին) ներկայացան հետեւեալ յաջողութեամբ եւ թիւերով: Կերմանիան 26852 Համագործակցական Ընկերութիւններով, Միացեալ Նահանգները 23400ով, Ռուսիան 11000ով, Ֆրանսան 9400ով, Իտալիա 6538, Աւստրիա 5530, Տանիմարքա 3500, Պելճիւրա 3311, Հունգարիա 3034, Անգլիա 2756, Զուիցերիա 2598, Ռումանիա 2223, Ֆինլանտիա 1606, Շուէտ 1514, Հոլանտա 1387, Սերպիա 1150, Պուլկարիա 800, Նորվեկիա 577, Սլաւիա 182, ընդամենը 104602 Համագործակցական Ընկերութիւններ մօտաւորապէս 45 միլիոն անդամներով:

Սոյն Համագործակցական Ընկերութեանց գործունէութիւնը 1908ի Համպուրկի քոնկրէսին ի վեր անհամեմատ կերպով յառաջանալու վրայ է, այնպէս որ 1928ին Միջազգային Cooperativeներու Unionին տուած սթաթիսթիքէն նշմարուեցաւ թէ անոնց թիւը 350000ի հասած է 75 միլիոն անդամներով, որոնք իրենց ընտանիքի անդամներու միջին թիւով 350 միլիոն բնակչութիւն մը կը ներկայացնեն ու 10 միլիարտ սթերլին տարեկան սպառում կընեն ինչ որ 7000 միլիարտ լէվա կընէ, որ քեր Պուլկարիոյ կառավարական պիւտճէին 1000 տարուան համար ծախսուած գումարն է:

Անոնք, որոնք կը հետեւին հանրային կազմակերպութեանց եւ շարժմանց կը հուսատեն թէ Համագործակցականը ամէնէն մեծ կազմակերպակալ հանրային շարժումն է, որուն նմանը մինչեւ այժմ չէ եղած աշխարհի մէջ:

Պուլկարիոյ մէջ Համագործակցականը ուրիշ երկիրներու հետ բաղդատմամբ աւելի ուշ երեւցաւ, ան 1890ին առաջին անգամ Բիրտորի շրջանի Միրքովօ գիւղին մէջ կազմուեցաւ եւ շուտով յառաջացաւ ամէն ուղղութեամբ, այնպէս որ 1920ին արդէն 1718 բօօբէրաթիւներ կային 400035 անդամներով, 145,925,000 լէվա դրամագլուխով, 1925ին 2234 բօօբէրացիներ 527,377 անդամներով եւ 997,855,000 լէվա դրամագլուխով, 1929ին 3352 բօօբէրացիներ 669,803 անդամներով, 1,888,139,000 լէվա դրամագլուխով, Սոյն մեծ թիւերը պերճաշուք կերպով կապացուցանեն Համագործակցութեան արագ զարգացումը եւ անոր իրական ամուր հիմքերու վրայ հաստատուած ըլլալը:

Այս հսկայ յաջողութիւնները, թէ՛ Միջազգային եւ թէ՛ Պուլկարական Համագործակցական Ընկերութեանց, կը պարտին հիմնական այն սկզբունքներուն, որոնց վրայ կը հիմնուին: Անոնք են Ինքնօրհնութիւն, Փոխձոյձ օրհնութիւն, Փոխձոյձ վՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ, եւ ԻնքնԱզԱՐՈՒԹԵԱՆ առողջ սկզբունքները: Յաջողութիւնը կը պարտին նաեւ անոր թէ՛ Համագործակցական Ընկերութիւնները ազատարարի դերը կը կատարեն, դրամատիրական Համագործակցականը կ'ազատէ իր անդամները վաշխառու անհատ դրամատէրներու կեղեքումէն, տալով անոր աժան եւ դիւրամատչելի վարկեր: Սպառողականը կ'ազատէ իր անդամները կեղծ եւ սուղ ապրանք առնելէն եւ չի թողուր որ վաճառականները շարաշահութեամբ վարուին իր անդամներուն հետ, ան կը հայթայթէ անոնց աժան եւ լաւ տեսակ բոլոր պէտք ունեցած ապրանքներն: Նոյնպէս նաեւ արտադրողականը անհատ դրամատէր գործարաններու չի թողուր որ ժողովուրդը կեղեքեն սուղ եւ վար տեսակի ապրանք տալով, ան անոնց կուտայ թէ՛ աժան եւ թէ՛ աւելի դիմացկուն ապրանքներ:

Երբ Համագործակցական Ընկերութիւնները հիմնուե-

ցան, առաջին շրջանին կառավարութիւնները մասնաւոր օրէնք չունէին անոնց համար, այնպէս որ անոնք հիմնուած էին առանց իրաւական ոսկէ հիմերու եւ ոսկէ կառավարական օրէնք չկար որ կանոնաւորէր անոնց ընթացքը: անոր համար անոնք առաջին քայլին մէջ շատ դժուարութիւններու բաղխեցան, որովհետեւ դատարանները զիրենք իբր վաճառականական պարզ ընկերութիւններ կը ճանչնային եւ իբր այդ կը վարուէին իրենց հետ:

Համագործակցական Ընկերութեանց գործունէութիւնը կը զարգանայ օրէ օր եւ կը հասնի իր նպատակին, որովհետեւ ան տնտեսական խնայողական ուղղութիւն ունի, հետեւաբար առաջին պէտքը որ զգացին սոյն ընկերութիւնները, կառավարական դատական մարմնոյն օրէնքներուն նըպաստաւոր ու արդար մասնաւոր պայմաններու հաստատումն էր, որպէսզի կարելիութիւն տրուէր պահպանելու կատարելապէս մասնակցող անդամներուն եւ պահանջատէր երրորդ անձնաւորութեանց իրաւունքները: Սոյն օրէնքները ամէն կառավարութիւններու մէջ հաստատուեցան եւ Համագործակցական Ընկերութիւնները իբր իրաւական մարմիններ ճանչցուեցան, միոյն մէջ աւելի կանուխ կամ միւսին մէջ աւելի ուշ, վերջապէս բոլոր օրէնագէտները ըմբռնեցին սոյն նանման ընկերութեանց մասնաւոր օրէնքներու պէտքը ու կարեւորութիւնը:

Առաջին անգամ Անգլիոյ մէջ հաստատուեցաւ մասնաւոր օրէնքը 1852ին, մինչդեռ Գաղիոյ մէջ հազիւ 1917ին: Կատարելապէս ընդունուեցաւ 1894ին եւ 1906ին գծուած օրէնքներու փոփոխութեամբ: մինչ այդ սոյն Ընկերութիւնները ստիպուած էին ու եւ մէկ անհատի անունով գործել, իրենց ընդհանուր ժողովները գաղտնի ընել եւ նոյն իսկ 1856ին կառավարութեան բացարձակ հետապնդման ենթակայ էին Գերմանիոյ մէջ: 1889ին հաստատուեցաւ օրէնքը,

իսկ մեր Պուլկարիոյ մէջ 1907ին, որը Համագործակցական արագ յառաջդիմութեան ընթացքով կարգ մը պակասութիւններ նշմարուեցան եւ ստիպուեցան յատական մարմինները 1911ին լրացուցիչ եւ փոփոխիչ օրինագիրք մը հրատարակել: Պուլկարական Համագործակցական օրէնքը շինուած է Գերմանիոյ հետեւողութեամբ ան կը պարտադրէ յատական մարմինը որ հսկող ըլլայ անոնց վրայ հաշուեքներէի դերը կատարէ կատարելապէս, եւ ծրագրուած է նոյն իսկ որ յառաջիկային դատական մասնաճիւղ մը զբաղի, մասնաւորապէս սոյնանման ընկերութիւններով մեծ քաղաքներու մէջ հսկում, եւ կամ փոքր տեղերը դատաւորներէն մին կատարեալ տեղեակ եւ իրաւասութեամբ:

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ (ԲՈՕՓԵՐԱԹԻՖ)

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Համագործակցական ընկերութիւնները, տնտեսական եւ կառավարական որոշ օրէնքներու վրայ հիմնուած այն ընկերական կազմակերպութիւններն են, ուր խումբ մը մարդիկ իրենց պէտքերը լաւագոյն կերպով կը հոգան, որքան որ պիտի չկարենային առանձին առանձին գոհացում գտնել:

Համաշխարհային մեծ տնտեսագէտներէն ոմանք, համագործակցական ընկերութեանց էութիւնը հետեւեալ կերպով կը բացատրեն:

Ըստ Գերմանացի Կ. Քաուֆմանի, «Համագործակցականը ընկերակցութիւն մըն է համայնքի անհամանափակ անդամներով, որոնք կամաւոր համաձայնութեամբ եւ հաւասար իրաւունքներով ու պատասխանատւութեամբ կը ձեռնարկեն գործի մը, ունենալով իրենց որոշ տնտեսական նպատակը, որ անպայման յաջողութեամբ կը պտակուի:

Ուրիշ տնտեսագէտ մը, Ֆ. Շթաուդերնկէր,

կըսէ՝ «Համագործակցական ընկերութիւնը պատաս-
խանատուութեանց և իրաւունքի վրայ հիմնուած
ընկերակցութիւն մըն է, որը նպատակ ունի ընկե-
րակցողներուն նիւթական օժանդակութիւն տալու,
ոչ թէ հոն կուտակուած դրամագլուխին համեմատու-
թեամբ, այլ ընդհանրապէս ընկերակցութեան ձեռ-
նարկին տնտեսական ուժին գերազոյս համեմատու-
թեամբ:

Ըստ ուսուս տնտեսագէտ Ա. Ա. Նիկողայեւի,
«Համագործակցական ընկերութիւնը ազատ և ինք-
նավար ընկերակցութիւն մըն է անհատներու, որոնք
իրենց տնտես. պէտքերը կը հոգան ռամկավարական
աշխատանքի հիման վրայ:

Աշխարհահռչակ ուսու հասարակագէտ Մ. Դ. Բա-
րանովսկի կըսէ. —

«Համագործակցական ընկերութիւնը տնտես.
հիման վրայ կազմակերպուած ձեռնարկ մըն է, որը
կը հասնի իր անհատական և տնտեսական նպատակ-
ներուն շարունակական գործակցական յարատեւու-
թեամբ, առանց նպատակ ունենալու շահիլը և հա-
րստանալը: Անիկա առանց դրամագլուխի հաստա-
տութիւն մըն է, ընկերներու բաժնեվճարներով կա-
ռավարուող և միմիայն իր անդամակիցներուն շա-
հուն և օժանդակութեանը ծառայող:

Ըստ Դոկտ. Ն. Գընէվի, «Համագործակցական
ընկերութիւնը հասարակական տնտեսական կազմա-

կերպութիւն մըն է, չարաշահութեան և դրամատի-
րութեան դէմ պայքարելու համար: Ան նպատակ
ունի իրեն ընկերացող անդամներու ձեռնարկները և
նիւթական վիճակը բարելաւելու և պաշտպանելու:

Գրեթէ բոլոր տնտեսագէտները, ինչ ձեւով որ
ալ ըմբռնեն անոր իրական նպատակն ու կազմը,
միաբերան կը խոստովանին անոր նպատակին
վեհու-
րիւնը, գործունեութեան օգտակարութիւնը եւ առդիւն-
ներուն բացայայտ յաջողութիւնը:

Սոյն ընկերութիւնները, որոնք կազմուած են
պայմանաւոր համաձայնութեամբ, կը գործեն իրենց
կանոնադրին կառավարական և կեդրոնական համա-
գործակցական դրամատան օրէնքներու հիման վրայ:
Ճիշտ ասոր համար է որ կառավարութիւնը զայն կը
նկատէ իբր հասարակական կառավարական հաստա-
տութիւն և առ այդ իր բացարձակ հսկողութեանը
ենթակայ կը դարձնէ: Այս հիման վրայ, առնուազն
գտնէ ամիսը անգամ մը, կառավարութիւնը իր քըն-
նիչներով մասնաւոր քննութեան կենթարկէ անոր
բոլոր գործառնութիւնները և կը պարտադրէ, ամէն
երեք ամիսը անգամ մը հաշուեկշիռ ներկայացնել
թէ՛ դատարանին և թէ՛ կեդրոնական համագործակ-
ցական դրամատան: Կառավարութիւնը և դրամա-
տունը, ո եւ է անջորինութեան կամ սխալ գործու-
նէութեան պարագային, կատարեալ իրաւունք ու-
նին անդամական ընդհանուր ժողով հրաւիրելու և

հոյնիսկ ընկերութիւնը լուծելու, պատասխանատու-
ները պատժի ենթարկելով:

Հայ իրականութեան մէջ ունէ սոյնանման ըն-
կերութիւն չէ՝ կազմուած և մեր մէջ արմատացած
սխալ համոզում մը կայ թէ, հաւաքական ձեռնարկը
միշտ ձախորդութեամբ կը վերջանայ: Սակայն, այդ
համոզումը համագործակցական ընկերութեանց հա-
մար բոլորովին անհասկնալի է, քանի որ հոն բա-
ցարձակ կերպով կը ախրէ կառավարական օրէնքը և
կարգապահութիւնը: Ընդհակառակը, հայ հասարա-
կութեան զոհաբերող ոգւոյն լաւագոյն կերպով կը
պատշաճին համագործակցական (քօօփերաթիւ) ընկե-
րութիւնները, որոնց օգուտը բացառապէս կերպով
ծանօթ է:

Ես այն հաւատքն ունիմ թէ, մեր հայ հասա-
րակութեան մէջ երբ արդարութեամբ ու անխափր
կերպով սոյնանման ընկերութիւններ կը գործեն
դիւրաւ իրենց շուրջ պիտի հաւաքեն բոլոր խաւերը
առանց բացառութեան, որովհետեւ տնտեսական շա-
հուն նպաստող սոյնանման ձեռնարկներու մէջ շու-
տով պիտի ստիպուին տեղի տալ կուսակցական ա-
տելութիւնները ու ռիսկերը ու պիտի պարտաւորուին
իրար օգնելու, իրար սիրելու վարժուիլ անզգալա-
բար:

Ազգի մը նախ տնտեսական բարելաւումը, ա-
նոր անհատներուն բարեկեցութիւնը պէտք է ապա-

հովել ու անկից յետոյ անկէ սպասել զարգացում,
յառաջդիմութիւն, օժանդակութիւն բոլոր ազգային
ձեռնարկներու ու ազգային հոգւոյն զարգացման և
անայլայլ պահպանման: Այլապէս իրմէ պահանջուած
գոհողութիւններու առջև ստիպեալ կրաւորական
դիրք պիտի բռնէ:

Մեր հասարակութեան մէջ շատ շատերը մօտի-
կէն ծանօթ են թէ մասնաւորաբար բուլգարները և
հրեաները, թէ՛ անձնապէս և թէ՛ հաւաքականօրէն,
բարոյական և նիւթական ի՛նչ մեծ օգուտներ կըս-
տանան իրենց կազմած Համագործակցականներով, ո-
րոնք տարուէ տարի կը մեծնան ու նիւթապէս կ'ար-
դիւնաւորուին:

Համագործակցական ընկերութիւնները վաճա-
ռականական ընկերութիւններ չեն: Անոնք չեն կըր-
նար չարաշահութեան հետամուտ ըլլալ և իրենց
գործունէութիւնը տաքածել իրենց անդամներէն
կամ իրենց գտնուած քաղաքներէն դուրս: Անոնք
կը գործեն ընդհանուր ժողովէն գծուած ուղղութեան
մը համաձայն, նպատակ ունենալով խիստ չափա-
ւոր շահերով ծառայել իրենց անդամներուն և հաս-
տատութեան օգտին:

Բուլգար կառավարական օրէնքին առաջին յօդ-
ուածը կըսէ, թէ Համագործակցական Ընկերութիւն-
ներու նպատակը պէտք է ըլլայ զարգացնել տնտե-
սական կարողութիւնները և բարելաւել նիւթական

վիճակը իրեն ընկերացող անդամներուն: Այս տեսակէտէն, այն բոլոր ընկերութիւնները, որոնք նշուած առիթն սփեռլաւսիօնի, բարեկալսակ գործերու եւ կամ քաղաքական հակումներու, Համագործակցական Ընկերութեանց ձեւով չեն կրնար կազմակերպուիլ:

Վաճառականական ընկերութիւնները կը գործեն դրդուած իրենց շահէն: Իսկ Համագործակցականները նպատակ ունին ոչ թէ իրենց անդամներուն մեծ շահեր ապահովել, այլ բազմացնել և զարգացնել անոնց տնտեսական և արտադրողական կարողութիւնները, միացնել զանոնք և անոնց միացումէն մեծ ուժեր առաջ բերել: Ու, այսպէսով, ընդհանուրին վիճակը բարելաւել: Անոնք կը հետամտին նիւթական օժանդակութիւն տալ արհեստավարին, երկրագործին և առեւտրականին, զանոնք վարժեցնելով, միեւնոյն ասան, փոխադարձաբար իրար օգնելու:

Ինքնօգնութիւնը և իրար օգնելը, Համագործակցականի հիմնական սկզբունքներէն մէկն է: «Օգնէ դուն անձիդ, որ Ասուած ալ օգնէ քեզի» ժողովրդական ծանօթ առածը Համագործակցականներու լեզուով կը թարգմանուի «ճանչցիր ճիշտակամ օգնէր և համագործակցէ, որպէսզի Համագործակցականն ալ օգնէ քեզի»: Ինչ կը նշանակէ ինքնօգնութիւնը, ուրիշ մը օգնելը և իրար օգնելը՝ համագործակցական իմաստով: Արդեօ՞ք այն, ինչ որ կը հասկնանք մար-

դասիրական իմաստով օգնել, նուիրել, բարիք մը ընելու համար ևայլն, ո՛չ: Մարդասիրական իմաստով, աղքատախնամի ձեւով օգնելը, Համագործակցական ընկերութեանց մէջ տեղ չունի: Օգնելը՝ համագործակցութեամբ և տնտեսական իմաստով, չի նշանակել նուիրելու ձեւով օժանդակել, այլ կազմակերպելով, աշխատութեան լարելով, կեանքի դէմ մաքառելով:

Ինքնօգնութիւնը և իրարօգնութիւնը համագործակցութեամբ, նիւթական շահերէն զատ կը բարձրացնէ անդամակցողներու հոգեկան և բարոյական վիճակը: Իսկ ասիկա կը նշանակէ թէ Համագործակցութեամբ, զատ զատ անգործ աղքատ անհատներով, կը կազմուի կարողութիւն մը, որ ուժ մը կը ներկայացնէ ամէնուն համար, ճիշտ այնպէս ինչպէս, որ կըսէ առածը — «միութիւնը զօրութիւն է»:

Այն ամէնը, որ անձ մը ի վիճակի չէ ընելու, կրնայ գործադրուիլ երկու կամ երեք հոգիի ուժով: Երբ չորս, հինգ կամ տասը հոգի, տնտեսապէս տկար ըլլալուն համար կը դժուարանան գործ մը զուլի բերել, դիւրութեամբ պիտի կսրնան ընել Համագործակցական Ընկերութեան միջոցաւ: 80 կամ 100 գիւղացիներ քով քովի գալով, իրենց համար ամենատուր մեքենաներու կը տիրանան: Նոյնպէս, 50—80 կամ 100 աղքատ գործավարներ միանալով, իրենց անհատական միջոցներով անկարելին հաւա-

քական գործակցութեամբ կարելի կը դարցնեն, հիմ-
նելով, օրինակ, գործարաններ կամ բանալով վա-
ճառատուններ:

Ահա ճիշտ այս ուղղութիւնն է, որ որդեգրած
են բոլոր յառաջագէտ և զարգացեալ երկիրները և
տեւական կերպով օգտուելու ու իրենց աշխատան-
քով և արդիւնաբերութեամբ հրապարակը տիրելու հե-
տամուտ են, ձախողութեան մատնելով բազմաթիւ
անհատական ձեռնարկները:

Մենք եւս, ի տես այս տնտեսական անեղ մըր-
ցումներուն, պէտք է՝ որ անտարբեր մնանք: Պէտք
է որ կազմակերպուինք և միեւնոյն ձեւով աշխա-
տինք մեր տնտեսական գոյութեան հետ ազգային
գոյութիւնն եւս պահելով: Այս պէտք է ըլլայ մեր
մամուլին և համայնքներուն կարեւորագոյն ջան-
քը, օտարանալէ և ձուլումէ զերծ պահելու համար
աշխարհի չորս կողմը ցրուած հայ գաղթականու-
թիւնը:

Համագործակցական ընկերութիւններուն, իւր-
եւ օրինաւոր հիմերով կազմակերպութեան մը, կը
մասնակցին շատ մը անձնաւորութիւններ, միեւ-
նոյն կամ զանազան ձեռնարկներու համար: Բայց
անոնք իրարու հետ կապուած են գործակցական
սկզբունքով: Այսպէսով, անոնք ոչ միայն իրենց
արտադրողական ոգիը կազմակերպուելով կաւեցնեն,
այլեւ իրենց մէջ կը ստեղծուի գերագոյն արտադրու-
թեան ուժ մը:

Շատ մը անհատական ուժերու միացումէն ա-
ռաջ եկած սոյն գերագոյն ուժէն զատ, Համագոր-
ծակցականը հասարակութեան մէջ կարթնցնէ մըր-
ցումը և ինքնազարգացումը, որ կենսունակ գոր-
ծունէութեան կը մղէ անհատը, աւելցնելով անոր
ճարտարութիւնն ու վարպետութիւնը: Այսպէս օրի-
նակ, որմնադիրները, չէնք մը շինելու համար կը
կազմեն գործող ձեռքերու շարունակական գործակ-
ցում մը, որպէսզի աղիւսները դետնէն մինչեւ վե-
րերը իրարու տան: Այս ձեւով անոնցմէ ամէն մէ-
կը կաշխատի միեւնոյն նպատակին: Ամէն մէկը իր
անշատ գործով կը կազմէ շարունակական օղակը
ընդհանուր գործին: Այս ձեւով ամէն մէկ աղիւսը
որ մեկ երկու տասնեակ գործակցող ձեռքերէ կանց-
նի ու շուտ շուտ տեղը կը հասնի: Այս պարզ գոր-
ծողութիւնը բնականաբար շատ աւելի դանդաղ պի-
տի ըլլար, եթէ միայն մէկ կամ երկու գործաւորի
ձեռքերով կատարուէր: Ծիշտ այս գործակցական
հիմերու վրայ ալ կազմուած են Համագործակցական
ընկերութիւնները:

Արհեստակցական իմաստով գործակցութիւնը,
միութիւնն է շատ մը գործաւորներու աշխատու-
թեան, գործարանի մը կամ գործատեղիի մը մէջ:
Գործաւորները ամէնքը մէկէն կը կազմեն համա-
գործակցող մարմինը: Սոյն կազմէն դուրս կը մնայ
վարչական ղեկավարութիւնը, որ կրնայ վարուել

դրամատան մը կողմէն և որ կը վարէ դուրսի յարաբերութիւնները, իր կամ համագործակցութեան հաշուոյն:

Համագործակցական ընկերութիւնը, իբր հանրային կազմակերպութիւն, նոյնպէս կը ներկայացնէ շատ մը անհատներու միացումը, այն տարբերութեամբ միայն, որ այս միութիւնը միեւնոյն շահերու կամ պէտքերու գիտակցութեամբ կամովին միացած անհատներու միութիւն մըն է: Անոնց գործառնութիւնը կը կատարուի ընդհանուրին օգտին հաշուոյն: Անոնք կը գործեն հաւասար պատասխանատուութեամբ: Համագործակցող անհատներու միջև եղած կապը և անոնց անհատական շահը, օգուտը և արդիւնքն է ամէնուն:

Շահերու և գաղափարի գիտակցութիւնը իրարու քով կը բերէ և ծնունդ կուտայ Համագործակցական Ընկերութեան, առանց որու անհատը կարելիութիւն պիտի չունենար դիւրութեամբ իր նպատակին հասնիլ:

Տնտեսական ըմբռնումով, Համագործակցական ընկերութիւնը կազմակերպութիւն մըն է, որ կոչումն ունի այժմեայ դրամատիրական ուժին տեղը բռնելու: Եւ անոր յաջողութիւնը անտարակուսելի է, քանի որ դրամատիրական ընկերութեան պէս ան նպատակ չունի միմիայն դրամագլուխին նպաստաւորման աշխատելու: Անիկա նպատակ ունի քաջա-

ւերելու իր անդամակիցներուն գործը և աշխատութիւնը: Այս պատճառաւ ալ, ամէն տեղ ժողովրդական հոծ զանգուածները կը գործակցին անոր, որովհետեւ գիտակցութիւնը ունին իրենց շահին և օգտին:

Ապագան այս տեսակ ընկերութիւններուն է, և ցարդ բազմաթիւ անկարելի համարուած ձեռնարկներ այս տեսակ կազմակերպութեանց միջոցաւ է որ գլուխ կը հանուին:

Եւ չեմ կարծեր թէ հայ հասարակութիւնը, իր աղաղակող պէտքերուն և նեղ կացութեան մէջ, չգիտակցի իր շահերը և չկազմէ Համագործակցական ընկերութիւններ: Մասնաւորաբար Ընդհանուր պատերազմի դառն յուսախաբէութենէն վերջ, մեր ժողովրդի տնտեսական այս ծանր ու անպաշտպան կացութեան մէջ ինքնօգնութեան եւ իրաւօգնութեան ըսկզբունքով կազմուած Համագործակցական Ընկերութիւնները բախտորոշ դեր պիտի կատարեն:

Համագործակցական ձեւը տնտեսական գործունէութեան մէջ բազմակողմանի յարմարութիւններ ունի: Անիկա կրնայ գործադրուիլ տնտեսական կեանքի նոյն իսկ ամենանոսրը խաւերուն համար ալ:

Անոնք կրնան կազմուիլ բազմատեսակ ձեռնարկներու համար, թէև գլխաւորաբար չորս ճիւղերու կը բաժնուին: Այսպէս:

- Ա. Վարկային (Кредитна Кооперация)
 Բ. Սպառողական (Потребителна кооперация)
 Գ. Արտադրողական (Производителна кооперация)
 Դ. Ապահովագրական (Застрахователна кооперация)

Շատ մը ուրիշ Համագործակցական Ընկերություններ սոյն տեսակներէն ճիւղաւորուած կամ բաժնուած են. բայց ամէնքն ալ միեւնոյն օրէնքներով և ուղղութեամբ կը կառավարուին:

ՎՍՐԿԱՅԻՆ ՀԱՍԱԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆԸ

Վարկային Համագործակցականը, վարկ կամ վստահութիւն ընող հաստատութիւն մըն է: Անիկա արամադրելի է երկրագործին, որ իր արտադրութիւնը վաճառելէ առաջ հոգայ իր անմիջական պէտքերը: Պաշտօնեային՝ որ իր ոռճիկը ստանալէ առաջ բաւարարէ իր անյետաձգելի կարիքները: Արհեստաւորին՝ կամ մանր արդիւնաբերողին, որ իր արտադրութիւնը անմիջապէս վաճառելու հնարաւորութիւն չունի: Գնորդին, որ իր գնած ապրանքներու արժէքը կանխիկ վճարելու դիւրութենէն զուրկ է եւլն:

Դրամական վարկը, երբ կազմակերպուած ձև չունի և անհատական դրամատիրական բնայթ ունի, շատ անգամ վախճառութիւնը ծայրայեղութեան առաւելանին կը հասցնէ: Իսկ կազմակերպուած ձևով անիկա կը գտնուի կառավարական վարկի հաստատութիւններու և կամ Համագործակցական Ընկերություններու քով: Վարկի պայմանաժամը երբ վաճառականական է, կըլլայ 1—3 և կամ 6 ամիս, իսկ 1—2 կամ 10 տարի՝ երբ իրական ապահովութեամբ պայմանաւորուած ըլլայ փոխառութիւնը:

Վարկը կառավարական դրամական հաստատու-

թիւններէն ստանալու համար, շատ դժուար է: Անոնք շատ ձեւակերպութիւններով և դանդաղ գործող դրամատուներ են: Եւ, յետոյ չեն կրնար նաեւ լայն չափով գոհացում տալ ամբողջ հասարակութեան: Մանաւանդ Պուլկարիոյ Ազգային դրամատուներ, իր վերջին կազմակերպութիւնէն ի վեր, դադարած է այլեւս բուն ազգին դրամատուներ ըլլալէ: Ահա՛ այս պատճառաւ, Վարկային Համագործակցական Ընկերութիւնները, իրենց ժողովրդական կազմով, շատ աւելի յարմար և գոհացուցիչ են հաւասարապէս թէ՛ վաճառականին, թէ՛ գործաւորին. թէ՛ երկրագործին և թէ՛ արհեստաւորին, քանի որ անոնք կը գործեն շատ դիւրամատչելի և աժան սոսկոսով, բան մը որ գործին յառաջացման ամէնէն կենսական ջիղը կը կազմէ:

Համագործակցական դրամատուներ շուտ կուտայ ուզուած փոխառութիւնը իր անդամներուն, որովհետեւ ան կը գործէ իր տեղւոյն վրայ, իրեն ծանօթ անդամներուն հետ և երբեք չի տարածուիր իր գործած քաղաքին կամ գիւղին չըջանակէն դուրս: Անոր ծանօթ են թէ փոխառու անդամը և թէ երաշխաւորը: Համագործակցականի տոկոսի սակերը աժան են և անոր քանակը անդամները իրենք կորոշեն ընդհանուր ժողովին մէջ: Նոյնիսկ, այս տեսակ հաստատութիւնները կրնան այն տեսակ աստիճանի մը հասնիլ, որ իրենց անդամներուն առանց տոկոսի ալ

փոխառութիւններ ընելու հնարաւորութիւն ունենան:

Սոյն հաստատութիւնները, դրամական-տնտեսական օժանդակութենէ զատ, կառավարական կամ ուրիշ մեծ դրամատուներուն քով վայելած իրենց վարկերով, բազմակողմանի կերպով կը նպաստաւորեն իրենց անդամները: Տուած վարկէն զատ, անոնք ուղղութիւն և խորհուրդ ալ կուտան լաւագոյն կերպով գործածելու համար ստացած վարկը, որոշման վարկը երկսայրի սուր մըն է, որ շատ անգամ ստացողը, երբ կարող չըլլայ լաւագոյն կերպով գործածել, կրնայ օգտուելու տեղ վնասուիլ:

Դրամատիրութեան զարգացումը (Капитализма) ծանրացուց ոչ միայն գործաւորին այլ նաեւ փոքր հողատէր գիւղացիին դրամական գործառութեան վիճակը: Մեքենաները դարձան գլխաւոր դերակատարները նոյնիսկ երկրագործական արտադրութեանց: Խոշոր հողատէրերը իրենց արտադրութիւններուն ուժ տուին բացառապէս մեքենաներով և ճարտարարտուեստական գործիքներով: Փոքր երկրագործները, որպէսզի մեծերուն մրցումին դիմանային և չփճանային, պէտք էր որ հաւասարեմանցին իրենց գործելակերպը մեծերուն հետ և նոյն ձեւով մշակէին հողը: Անոնք եւս հարկադրուած էին մեքենաներուն ուժ տալ: Սակայն ասոր համար անոնք պէտք եղած դրամական ուժը չունէին: Հար-

կադրուած, անոնք մեծ փոխառութիւններ կընէին վաշխառուներէ: Իսկ այս փոխառութիւնները տարիներու ընթացքին իրենց փճացման պատճառ կըլլային: Անոնք որոշ ժամանակ մը տնտեսապէս գերիներն էին դրամատէր վաշխառուներուն:

Այս ծանր վիճակը, փոքր երկրագործներուն մէջ շարժում մը յառաջ բերաւ: Վաշխառուին դրամադուլին չարաչանութենէն ազատուելու միջոցը կը փնտռուէր: Կառավարութիւններն իսկ, այս ազատումին և փոքր երկրագործին յաջողութեան համար լրջօրէն մտածել սկսան:

Այդ միջոցը դանդաղ էր յանձին Համազործակցական Ընկերութեանց յառաջապահ «Ռօշտալեան քօօփէրացեաներով» որ, առաջին անգամ ըլլալով Անգլիոյ Ռօշտալ փոքրիկ քաղաքի աղքատ գործաւորներուն մէջ կազմուած էր 1843ին: Այս առաջին Համագործակցական Ընկերութիւնը թէև սպառողական էր, բայց իրեն յարակից ունէր խնայողական սնտուկ մը, ուր փոքրիկ խնայողութիւններով ժողովուած դրամները, իր անդամներուն փոխ կը տրուէր փոքրիկ տոկոսով մը, անոնց անգործ մնացած պարագային:

Առաջին վարկային Համագործակցական Ընկերութիւնը Գերմանիոյ մէջ կազմուած է 1849ին, Ֆրամէրսֆէլտի քաղաքապետին Ռայֆայդէնի ձեռքով: Այս Համագործակցականը, անուանուած է

«Երկրագործական խնայողական իրարօգնելու սընտուկ», Ռայֆայդէնի սկսած գործը, իր սկզբնական քայլերուն մէջ այնքան հակառակորդներ ու խնդացողներ ունեցաւ: Սակայն, մինչև իր հիմնադիրի մահը, 1888, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ 862 սոցիալական հաստատութիւններ ստեղծուեցան... Գերմանիան է, որ վարկային Համագործակցութեանց օրրանն է եղած, ինչպէս որ Անգլիան՝ Սպառողական համագործակցութեան: Անկից օրինակ են առած 1894ին՝ Ֆրանսա, 1892ին՝ Պելճիքա, 1896ին՝ Ռուսիա և 1885ին՝ Պուլկարիա ուր առաջին անգամ ըլլալով Փիրսօրի Միքսօլ գիւղին մէջ Համագործակցական Ընկերութիւն մը կազմուեցաւ:

Վարկային Համագործակցականը կը զարգանար երկու ուղղութեամբ, մին՝ գիւղական տնտեսական վարկին համագործակցականի ձեւով, ըստ Ռայֆայդէնի, և միւսը՝ ժողովուրդական դրամատուններու ձեւով՝ քաղաքներու մէջ, ըստ Շուլճէ Տէլիչի:

Այս երկուքին հիմնական օրէնքին մէջ միայն այն տարբերութիւնը կար, որ մասնակցողները, կորուստի և պատասխանատուութեան պարագային, առաջինին անսահման իսկ երկրորդին սահմանափակ չափով պիտի ենթարկուէին:

Ռայֆայդէնի Համագործակցական Ընկերութեանց գլխաւոր արար իրեն անդամներուն անսահման պատասխանատուութիւնը ընկերութեան պարտ-

քին և կորուստին հանդէպ, թէ՛ նիւթական և թէ՛ բարոյական տեսակէտէ, զարգացուց պատուաւորութիւնը իր անդամներուն մէջ: Բարոյական պատուաւորութիւնը կը կազմուէր համագործակց. կարգապահութեամբ, միութեամբ, համաձայնութեամբ գործելակերպով և մրցումներով իրենց և իրենց Համագործակցական Ընկերութեան հակառակորդ անդամներուն դէմ ու նաեւ նիւթական պատուաւորութիւնը, որովհետեւ ըստ օրինի, չարժուէ և անշարժ կալուածներովը, ընկերութեան բոլոր պարտքերուն և վնասներուն պատասխանատու էին, հետեւաբար, ընկերութեան վնաս մը չբերելու համար կը դողային անոր վրայ: Այսպէսով, այս ընկերութիւնները համայն Գերմանիոյ գիւղացիներուն մէջ ամէն տեսակէտով շատ մեծ օգուտներ տուին և կը շարունակէն տալ:

Ռայֆանդէն սկիզբները հակառակ էր Համագործակցականի դրամադուլտին անդամներու շարունակական մասնակցութեան, առաջին առթիւ: Ան կըսէր թէ գիւղացիներուն իրենց ունեցածով անսահման պատասխանատուութիւնը բաւական երաշխաւորութիւններ են դուրսէն վարկ և դրամ գրանելու պէտք եղածէն աւելի: Բայց, Շուլձէ Տիլիշի գաղափարներուն ազդեցութեամբ, հետզհետէ տեղի տուաւ և զգաց պէտքը Համագործակցականներու ոչ թէ՛ միայն դրամադուլտներու կազմութեան, այլ և

չարունակական զարգացման, պահանջատէրներուն քմահաճոյքներուն խաղալիք չըլլալու և բոլորովին անկախ գործել կարողանալու համար:

Այսպէսով, անդամակիցներուն մէջ, դրամադուլտին մասնակցութեան շարունակական բաժիններով կը զարգանան մեծ առաքինութիւններէն մին, որ «խնայասիրութիւն» կը կոչուի:

Շուլձէ Տիլիշ կըսէր «վարկի պէտք ունեցողները ամէնէն առաջ իրենց խնայասիրութեամբ պէտք է ցոյց տան, թէ իրապէս արժանի են իրենք եւս վարկի»:

ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿԱՆ

Սպառողական Համագործակցական Ընկերութիւնը ուսումնասիրելով և քննելով, մենք պիտի քննած ըլլանք առաջին Համագործակցական Ընկերութեան ձեւը և գործելակերպը, որ հիմնուած էր իբր սպառողական Ընկերութիւն: Սոյն Համագործակցական Ընկերութիւնները և առհասարակ ամէնքը դրամատիրութեան չարիքին դէմ հակադդդ շիճուկը կը համարուին, որը իրենց բնական ուղեկիցն է միշտ կեանքի ամէն քայլափոխին:

Տասնըիններորդ դարուն սկիզբը, երբ արդիւնաբերութիւնը սկսաւ կատարուիլ գլխաւորաբար մեքենաներով հազին թիւով գործաւոր փողովուրդներ մնացած անգործ, պարապ ձեռքերով, սնունդի և ապրուստի միջոցներէ զրկուած: Գործաւորներու օրավարձերը, տիրող մրցումներուն պատճառաւ ահազին անկումներ կրեցին, այնպէս որ անգործութիւնը, օրավարձերու նուազումը և սղութիւնը, ճարտարարուեստի գործաւորներուն համար բոլորովին յուսահատեցուցիչ վիճակ մը ստեղծեցին, աւելցնելով անոնց թշուառութիւնը և աղքատութիւնը: Մահաւանդ 1820էն—1850ի ընթացքին, գործա-

ւոր դասակարգին վիճակը այնքան ծանրացած էր, որ պարզապէս յուսահատական էր, հազարաւոր գործաւորներու ընտանիքներ ծայր աստիճան, յետին թշուառութեան և աղքատութեան մէջ կը տառապէին, բացարձակապէս անօգնական վիճակի մէջ:

Ի՞նչպէս օգնել այս աղքատ գործաւորներուն: Ենթադրւում էր, որ սկսած էր զբաղեցնել կառավարութիւնները, տնտեսագէտները, հանրային գործիչները և աւելի շատ բնական է թէ նոյնինքն իրենք գործաւորները:

Ճիշտ այս թշուառութիւններուն օգնելու դադափարէն էր՝ որ ծնունդ առաւ Համագործակցական Ընկերութիւնը:

Համագործակցականներու գաղափարներուն սերմը առաջին անգամ ցանոգները ընկերավարականներն եղան: Անոնք տեսան թէ գործաւորները, իրենց ստացած օրավարձով, չեն կշեար հոգալ իրենց ապրուստը: Տեսան թէ դրամատիրներու մեծ անիրաւութիւնն է որ ծնունդ կուտայ գործաւորներու թշուառութեանց: Տեսան որ գործաւորը կը չարաչառուի թէ՛ իբրեւ արտադրող և թէ՛ իբրեւ ըսպառող ուժ: Տիրող կարգերը և չարիքները ոչնչացնելու համար, անոնք հաւասարութիւն եւ ռամկավարական սկզբունքներու վրայ համագործակցութիւն կը քարոզէին:

Նոյն գաղափարները սկսած էին նաեւ Ֆրան-

սայի մէջ եւս բոյն դնել և ընդհանրաճառ եղբայրութեան հաւատարմութեան ու ազատութեան իդէալներով, որը կառավարական հիմնական փոփոխութիւն և յեղափոխութիւն յառաջ բերաւ ընդհանուր մարդկութեան իբր օրինակ հանդիսանալով:

Մինչ մէկ կողմէ գործաւորութիւնը աղքատութենէ և անգործութենէ կը տառապէր, միւս կողմէն հանրային մթնոլորտը սկսած էր ընկերվարական գաղափարներով լեցուիլ: Շարժում մը կար ժողովուրդը մղելու դէպի ընկերութիւններ և կազմակերպութիւններ, և ասիկա Համագործակցական ընկերութեանց սկիզբը եղաւ:

Սպառողական համագործակցական շարժման սկիզբը դնողները, Անգլիացի 28 համեստ, աղքատ գործաւորներ էին: 1843ին, Մանչէսթըրի մօտ, Ռոշտալի փողոցի քաղաքին մէջ, անոնք անդործ և գրեթէ անօթի մնացած, հոգեկան անկեալ վիճակով, կը հաւաքուին մտածելու իրենց անդործութեան, աղքատ կացութեան, անբաւարար օրավարձերուն և յետոյ սղութեան համար դարման մը գտնելուն: Իրենց մէջ էր Ռոբէրտ Օուէնի գաղափարներուն ազդեցութեան տակ գտնուող մէկը, որ երկարօրէն լուսաբանելէ վերջ իր ընկերները անոնց հետ միասին որոշեց կազմել Ընկերութիւն մը հետեւեալ նըպատակներով՝

ա) Իրենց տարրական պէտքերը գնելու համար վաճառատուն մը բանալ:

բ) Այս իրենց համար բնակութիւններ շինել:

գ) Կազմակերպել միջնադարի տարագործութիւններ, որպէսզի ամեն արհմիջակայքին Ընկերութեան անդամներուն և խիւննային ատեն հորժանեցին անոնց:

դ) Իրենց հայրացքները արաժեք ունենալու համար անոնք մէջ և ջանալ միացնել զանոնք միացեալ ուժով պաշտպանել անոնց շահերը, վարժեցնել զանոնք ռաւակավարական կերպով փարկու: Իրենց ընկերութիւնը, և ըստ այնմ զարգացնել զայն:

Առանց փորձառութեան, առանց զարգացման, առանց դրամադուխի, անոնք որոշեցին առանձինն վաճառականներ և գործարանատէրեր ըլլալ ու եղան:

Առաջին օրերուն, անոնք այս մեծ գործին համար որոշեցին շաբաթական ամէն մէկը 2 քէնա և վերջը՝ 3 քէնա վճարել (5—7 ու կէս լէվա): Թէեւ դանդաղ և խիստ անորոշեամբ, բայց հաստատ կամքով, իրենց գլխի թէ բերնին պատասխան խնայելով, մէկ տարիէն 28 անգ. ոսկի դրամադուխ մը ժողովեցին և 1844ի Դեկտեմբերին բացին իրենց առաջին վաճառատունը իրենց թշնամ իներուն ծաղրանքին ու կատակին ենթարկուելով: Խանութնին բացուած էր մի քանի քիւր ալիւրով և կարագով, ու աւելի վերջը թէյով ու ծխախոտով:

Իրենց այս Համագործակցական Ընկերութիւնը, սակայն, ընդարձակեց իր գործունէութիւնը: Շուտով ան բացաւ փուռ, օլիւրի աղօրիք՝ վարժարան մը կառուցանեց իր անդամներուն համար, 25 ճիւղեր բացաւ քաղաքին ամէն կողմերը, ապահովագրական և հանգստեան թոշակի սնտուկներ ստեղծեց, գրադարաններ բացաւ և իր անդամներուն համար, ժողովուրդու ու ներկայացման սեփական մեծկակ տրան մը շինեց:

Ռոջտալեան Համագործակցականը, չէ թէ միայն մայրն է Սպառողական Համագործակցական Ընկերութեանց, այլ առ հասարակ բոլոր ներկայ դարու Համագործակցական շարժման, իր այս պատմական նշանակութիւնը կը պարտի իրեն այս սկզբունքներուն, որոնց հիման վրայ հիմնուած է ինք և իրեն հետ բոլոր աշխարհի Համագործակցական Ընկերութիւնները:

Այն սկզբունքը, որ կը ծնի իրական հասարակական տնտեսական պայմաններէ և մէկ որոշեալ նպատակէ նոյն սկզբունքի պայմաններուն մէջ, սկզբունքը որուն հետ կապուած է շահուած իրականութիւնը յոյսով և հաւատքով երջանիկ ապագայի մը համար, հիմը եղած է Համագործակցական Ընկերութեան:

Սպառողական Համագործակցական Ընկերութիւնները կազմուած են Ռոջտալիի սկզբունքներու

հիման վրայ և կը գործեն հետեւեալ պայմաններով. —

1) Գործող դրամագլուխը կը կազմուի մասնակցողներու մասնավճարներէն: Այս մասնավճարները, ամէնուն մատչելի ըլլալու համար, փոքր գումարներ կըլլան:

2) Գնումները կըլլան մեծաքանակի դիներով իսկ վաճառումները հրապարակի դիներով և կանխիկ:

3) Գնումին և վաճառումին մէջէն գոյացած տարբերութիւնը, որ շահն է, կը ծառայէ ծախքերը հոգալու, ապա կազմելու պահեստի դրամագլուխը (որ անբաժանելի է) կրթական հիմնադրամի կազմութեան և մնացածն ալ անդամներուն վերադարձընելու:

4) Շահուն այն մասը, որ ժողովուրդին կը վերադարձուի, կը բաժնուի անոր ըրած գնումին համեմատութեամբ, և ոչ թէ դրամագլուխին մէջ աւոնց բերած մասնակցութեան չափով:

5) Գործին վարչութիւնը կը պատկանի բոլոր անդամներուն, որոնք բոլորովին ռամկավարական եղանակով կը կառավարեն, ամէն անդամի միայն մէկ ձայնի իրաւունք տալով:

Այդ հիմնական պայմանները գլխաւոր հիմնական օրէնքը եղած են, չէ թէ միայն Սպառողական Համագործակցական Ընկերութեանց այլ բոլոր միւս

տեսակներուն, ինչ նպատակի կամ գործի համար ալ որ կազմուած ըլլան:

Սոյն ծրագրուած տրամադրութիւնները ու պայմանները որոնք Համագործակցական Ընկերութեան առաջնորդներուն, 28 գործաւորներու կողմէն որոշուած են առաջին մէկ օրէն, այնքան կատարեալ և հեռատեսութեամբ ծրագրուած են որ 80 տարիներ անցնելէ վերջ իսկ հարիւր հազարաւոր նոյնաման Ընկերութիւններ կազմուած են, առանց ունէ փոփոխութիւն մը ընելու նոյնութեամբ ընդօրինակելով:

Սպառողական Համագործակցական Ընկերութեան նպատակն է իր անդամներուն և հանրութեան հայթայթել լաւ տեսակէ, աժան, և խիստ անհրաժեշտ և ամէնաչափ սպառող ապրանքներ: Ասոր համար ալ համագործակցականի այս ճիւղը անուանուած է իր բնական անունով, սպառողական:

Սպառողական Համագործակցական Ընկերութիւնները կը զբաղին կեանքի համար ամէնէն շատ պէտք եղող առարկաներով որոնցմով չեն զբաղիր ո՛չ կառավարութիւնները և ոչ ալ քաղաքապետութիւնները: Նպարեղէնի, հագուստեղենի, կօշիկի, կարասիի և բնակութեան եւն, եւն. բոլոր այս նիւթերը տեղւոյն և պարագային համեմատ կը հայթայթուին մէկ ընդհանուր համագործակցականով մը և կամ առանձին առանձին:

Սպառողական Համագործակցականները իրենց դերամական ուժը կը կազմեն անդամներու անդամավճարներէն, հիմնադրամներու համար նախորոշուած դրամներէն և շահերու բաժանումներէն աւելցած մնացորդներէն: Անոնք շահու և հարստանալու համար գործող ընկերութիւններ չեն: Անոնք իրենց գործող ու մատակարարուող անդամներուն բարօրութեան ու օգուին ծառայող ընկերութիւններ են:

Սպառողական համագործակցականին մասնակցող անդամներու պատասխանատուութիւնը, ընկերութեան կորուստին կամ վնասի պարագային, սահմանափակուած են այն չափով որ որոշուած է Ընկերութեան կանոնադրին մէջ: Կառավարութեան օրէնքը առաջին երեք տարուան համար է միայն որ պատասխանատու կը ճանչնայ վարչական ժողովը, իբր հիմը նոյն հաստատութեան: Անկից անդին՝ օրէնքը բոլորովին ազատամիտ կը վարուի մասնակցող հասարակ անդամներուն հետ:

Սպառողական Համագործակցականները, իրենց դիւրամատչելի գիներով ու պարկեշտ վերաբերմունքով, ոչ միայն օգտակար եղած են իրենց անդամներուն, այլ նաև ընդհանուր հանրութեան, որուն լիւրժի վստահութիւնը և համակրութիւնը շահած են «Բօօփերացիա Նափրէտ»ը, օրինակ, ամէն տեղ բացած իր ճիւղերով, ժողովուրդին մեծագոյն մասին գնումի վաճառատունը դարձած է: Անոր 10 տար-

ուսան կարճ գոյութեան սլատուութիւնը իր ներկայ վիճակով ամէնուս ծանօթ է: Ան այսօր ունի մի լիառի հասնող վաճառումներ, սեփական գործարաններ, հայթայթման զանազան ձեռնարկներ ու արտադրութիւններ: Անոր ճիւղերը, որ տարածուած են երկրին շատ տեղերը, ժողովրդին բացարձակ պէտքին գոհացում տալու կը հետամտին, և չկայ գիւղ մը կամ քաղաք մը, որ «Նաբէտ»ի անհրաժեշտութիւնը առաւել կամ նուազ չափով չզգայ: Նիւթական ներկայ անձկութեան մէջ, ժողովուրդը կուզէ իր դրամը խնայել և տնտեսագիտօրէն գործածել: Ան կը ջանայ իր վատնելիք դրամովը, թէ՛ լաւը առնել, և թէ՛ աժանը, առանց որեւէ մէկը չարաշահուելու: Այս է ներկայ տիրող հոգեբանութիւնը և ասոր համար է որ Համագործակցական Սպառողական Ընկերութիւնը գործելու և յառաջդիմելու մեծ ապագայ ունի:

Սոցիալական ընկերութիւնները մեր հայ համայնքին 2—3 հարիւր տուններէ բաղկացած վայրերուն մէջ իսկ կրնան կազմուիլ և լիուրի օգտակար ըլլալ: Անոնք, իրենց տալիք նիւթական օգտակարութիւնէն զատ, բարոյական անգին բարեւաւումներ պիտի տան, սիրոյ, համերաշխութեան և համագործակցութեան մթնոլորտ մը ստեղծելով:

ԱՐՏԱԴՐՈՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆԸ

Արտադրողական Համագործակցական Ընկերութիւնները առաջին անգամ ծնունդ առած են Ֆրանսայէն, ինչպէս որ Սպառողականը՝ Անգլիայէն և Վարկայինը՝ Գերմանիայէն:

Արտադրողական Համագործակցականի հիմնադիրն է Ա. Պիւշէն, որ սկիզբները կազմած է ոսկերիչներու և կահագործներու երկու ընկերութիւններ: Այս ընկերութիւնները հիմնուած էին հետեւներ: Այս ընկերութիւնները գործաւորեալ սկզբունքներու վրայ: Անդամները գործաւորներ էին միեւնոյն արհեստներէն: Ամէնքը կ'աշխատէին միեւնոյն տեղին վրայ, ընդհանուրին հաշուոյն: Ամէն ոք իր աշխատութեան համար սովորական օրական մը կը ստանար: Մնացեալ մաքուր հասոյթը, վարձը և ուրիշ յարակից ծախքերը հանելէն վերջ, կը բաժնուէր $\frac{1}{3}$ ը՝ Պահեստի դրամագլուխին, մաս մը կը իրական ֆոնտին, իսկ մնացած մասը կը բաժնուէր գործաւորներուն մէջ, համեմատական չափով, համաձայն իւրաքանչիւրի արտադրութեան: Պահեստի դրամագլուխը անբաժանելի էր և կը ծառայէր Համագործակցականի ձեռնարկին և կը ծառայէր Վարձու աշխատաւորները սկզբունք

քով չէին ընդունուիլ այս համագործակցականին մէջ:

Արտադրողական համագործակցական ընկերութիւնները, Քօօփէրաթիֆներու ամէնէն բարձրագոյն դասընթացը կը համարուին: Անոնք հիմնադրուած են միայն արտադրական ինտյուքսական գիտելիքով: Այս արտադրողական համագործակցականներու համար կը պահանջուի քօփէրաթիֆի չափաւոր թւով բարձր անասութիւն: Համագործակցողները պէտք է որ Արտադրողական Սպանդառական թովէն անցած ըլլան: Ընդհանուր արտադրողական ձեռնարկէ մը համար քառակուսի թիւով անհատներ քնի համախմբելու համար պէտք է որ անոնցմէ ամէն մէկուն պրոֆէսիօնալականութիւնը ճշտօնով ինքնուրուշ քննարկելու հակում չի թափարկուի: Սակայն գաղափար բռնեցած ըլլան: Ասկից զատ, Համագործակցողները պէտք է ունենան գործարարականութիւնը: Եւ գործարարականութիւնը պէտք է ունենան իրենց արտադրողական ընկերութիւններէ: Արտադրողական համագործակցողականները արտադրողական ընկերութիւններէ զատ նաեւ Արտադրողական արտադրողական ընկերութիւնները, հետաւորներու արտադրողական ընկերութիւնները, կոչակար ինչպէս զերծակներու, կահագործներու, կոչակարներու եւայլն, եւայլն ճիւղերը: Ընդհանուր առմամբ, ամէն արտադրողական ընկերութեան կազմովը կարելի կըլլայ գործել, ազատելով գործաւորը նիւթական նեղութենէ, դրամադուլին չարաչափութենէն և մրցումի աւերէն:

Արտադրողական համագործակցողականները, գործաւորը կը պաշտպանեն կեանքի ամէն պայքարներու դէմ և զայն գերարտադրողական մղելով՝ նոյն իսկ արդիական գործարանի մը կազմութեամբ կ'օժտեն:

Արտադրողական համագործակցողականներուն մասնակցող գործաւորը, ընկերութեան հանգստեան թոշակի ֆոնտովը. կեանքին ապահովագրութեամբ,

ծաւորն է, դրամադուլին ու աշխատութիւնը մէկ և անբաժան մասն են ամբողջութեան:

Իրական համագործակցողականներ չեն համարուիլ այն քօփէրաթիֆները, որոնք օրականով բանուորներ կ'աշխատցնեն և ուր բանուորները ընկերութեան չեն անդամակցիր: Այդպիսիները համագործակցականի օգնական կազմի ընկերութիւն կը կոչուին:

Բաղմատեսակ են Արտադրողական համագործակցողական ընկերութիւնները, որոնց մէջ կը մասնակցող գործաւորական արտադրողական ընկերութիւնները, հետաւորներու արտադրողական ընկերութիւնները, կոչակար ինչպէս զերծակներու, կահագործներու, կոչակարներու եւայլն, եւայլն ճիւղերը: Ընդհանուր առմամբ, ամէն արտադրողական ընկերութեան կազմովը կարելի կըլլայ գործել, ազատելով գործաւորը նիւթական նեղութենէ, դրամադուլին չարաչափութենէն և մրցումի աւերէն:

Արտադրողական համագործակցողականները, գործաւորը կը պաշտպանեն կեանքի ամէն պայքարներու դէմ և զայն գերարտադրողական մղելով՝ նոյն իսկ արդիական գործարանի մը կազմութեամբ կ'օժտեն:

Արտադրողական համագործակցողականներուն մասնակցող գործաւորը, ընկերութեան հանգստեան թոշակի ֆոնտովը. կեանքին ապահովագրութեամբ,

ու նիւթական ստիպողական խնայողութիւններովը, բոլորովին զուարթ ու անհոգ կը գործէ և օրէ օր կատարելութեան կը հասցնէ իր արտադրութիւնը:

Արտադրողական Համագործակցականները իրենց կրթական ֆոնտովը լոյս և գիտութիւն կը սփռեն իրենց մասնակցող անդամներուն մէջ, բարոյական իրական օգուտները կուտան, կ'ազնուացնեն կը բարձրացնեն անոնց հոգեկան վիճակը: Այնպէս որ, տարիներու ընթացքին, անոր անդամները կըլլան նիւթապէս և բարոյապէս աչքառու կերպով զանազանելի դուրսը մնացած իրենց արհեստակիցներէն: Այս ճամբով է որ կը գործեն բոլոր զարգացեալ երկիրներու մէջ և այս ճամբով է որ այժմ ու ապագային պիտի ընթանայ ընդհանուր աշխարհը:

ԲՆԱԿԱՐԱՆՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆԸ

Բնակարանային Համագործակցական Ընկերութիւնները կոչուած են ժողովրդական այնպիսի պէտքեր լրացնելու, որոնք սնունդի և հագուստի չափ կարեւոր նշանակութիւն ունին: Անոնք նպատակ ունին աժան և առողջապահական պայմաններով օժտուած տուներ հայթայթելու իրենց անդամներուն մասնաւորապէս մեծ քաղաքներու մէջ:

Բնակարաններու առողջապահական պայմանները բարելաւելու խնդիրը՝ մեծ քաղաքներու մէջ առողջ քնակչութեան, պատճառաւ հետզհետէ վատթարանալու հակամէտ է և ընկերային ամենակարեւոր հարցերէն մին է ներկայիս:

Ընդհանուր պատերազմէն վերջ, այդ խնդիրը նիւթական տեսակետէ եւս սկսած է անտանելի ըլլալու աստիճան մաշեցուցիչ դառնալ գործաւոր, արհեստաւոր կամ աղքատ դասակարգին համար: Մաշաւանդ նիւթական ներկայ տազնապի տարիներուն, երբ իր օրապահիկը հազիւ ճարող մը կը ստիպուէ կիսել իր վաստակը՝ վճարելու համար բնակարանին վարձքը, զրկելով իր զաւակները սնունդէ ու առողջութենէ:

Այս տնտեսական խիստ կարեւորութիւն ունեցող խնդրոյն, պէտքը ու ստիպողականութիւնը զգացող ժողովուրդները Համագործակցական Ընկերութիւններու միջոցաւ գոհացում ստանալու ետեւէ են:

Բնակարաններու շինութեան Համագործակցական Ընկերութիւններու հայրենիքն եւս Անգլիան է եղած: Հոն և Միացեալ Նահանգներու մէջ է, որ ամէնէն աւելի տարածուած են այս ընկերութիւնները, որոնք երկու տեսակի են:

Առաջինը՝ փոխառութիւններ կրնէ իր արդամներուն երկար պայմանաժամով, և կօզնէ որ անոնք առանձինն իրենց տունները շինեն: Իսկ երկրորդը՝ բնակարաններ կը կառուցանէ միմիայն իր պէտք ունեցող անդամներուն: Առաջինը անպայման աւելի ունեւոր և հարուստ դասակարգերէ կազմուած պէտք է ըլլայ, որոնց դրամադուլսը անդամակցողներու մասնակցութենէն կը կազմուին:

Երկու պարագային ալ, շինուած տունները մինչեւ վերջին գումարի վճարումը կը նկատուին Համագործակցական Ընկերութեան սեփականութիւնը:

Անգլիոյ մէջ կան շատ մը սոյնանման ընկերութիւններ, որոնք շարունակաբար սիրուն և առողջապահական տուններ կը շինեն՝ պարտէզներով և ամէն յարմարութիւններով և, կամաց կամաց վճարելու պայմանով, կը ծախեն իրենց անդամներուն: Սպառողական կամ Վարկային Համագործակցական-

ներ, իրենց պէտք ունեցող անդամներուն գոհացում տալու համար, ընկերութեան դրամադուլսի աւելորդ մէկ մասը կը յատկացնեն երկար պայմանաժամով փոխատուութիւններ ընելով և կօզնեն, որ ամէն ոք առանձինն իր տունը շինէ:

Ամէն մարդու համար անսահման երջանկութիւն և ուրախութիւն է, իր անձնական հայրենիքը և տունը ունենալը: Մեզ, հայերուս համար մանաւանդ, երբ տակաւին տրուած չէ առաջինին երջանկութիւնը վայելելու բախտը, գոնէ երկրորդը ունենալու կարելիութիւնը կրնանք ունենալ: Մանաւանդ հոս, Պուլկարիոյ մէջ, ուր մեզ այս ուղղութեամբ ամէն ազատութիւն տրուած է, եթէ գաղղութեանութիւնը ջանքեր թափէ, պիտի տեսնէ թէ, իր թականութիւնը ջանքեր թափէ, պիտի տեսնէ թէ, իր փոքրիկ խնայողութիւններով, տունի համար այժմ տուն տէր պիտի ըլլայ քանի մը տարիներու ընթացքին:

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ

Ապահովագրական Համագործակցական Ընկերութիւններն եւս ընկերային կեանքին մէջ կարեւոր դեր մը կը կատարեն, ապահովագրելով մարդուն կեանքը և ինչքը, որ ամէն վայրկեան ենթակայ է պատահարներու և վտանգներու:

Մէկը անձնագէտ կարողութիւնը չի կրնար ուսնենալ կեանքի բոլոր պատահարներուն համար ինքզինքը ապահովելու, բայց կրնայ սոյն միջոցաւ հետաքննել և կամ մասամբ խուսափել անոնցմէ: Ուստի կրնայ ընել ապահովագրական ընկերութիւններու միջոցաւ:

Իրապէս այս պէտքը նիւթական չէ, ինչպէս սննդեղէնը, հազուադէպ և բնականաբանները: Բայց ան նոյնքան կարեւոր և ստիպողական է: Ուստի Սրբարեւ, ի՞նչ արժէք կրնար ունենալ գործաւորի մը հազար խնայողութիւններով շինած տունը, զոր ձեռք բերած է իր բովանդակ կեանքի աշխատութեամբը, եթէ հրոյ ճարակ ըլլար այդ տունը, որ ապահովագրուած չէ: Նման պարագայի մը ան թերեւս փողոցը կը մնայ մշտնջենապէս իսկ ապահովագրութեամբ անմիջապէս կրկին կը շինէ իր տունը և կը վարձուակէ իր նախկին կեանքը:

Միեւնոյնը կրնայ ըստիլ նաև դուծաւորի կեանքին համար: Այնքան ատեն, որ գործաւոր մը կարողութիւն ունի, առողջ է և երիտասարդ, կաշխատի ու կը վաստկի թէ իր և թէ իր ընտանիքի օրապահիկը: Բայց երբ ապահովագրուած չէ և դժբախտութեամբ մը իր աշխատելու կարողութիւնը կորսնցնէ, ինք և իր ամբողջ ընտանեկան պարագաները դատապարտուած պիտի ըլլան անօթի մնալու: Մինչդեռ, ապահովագրուած ըլլալու պարագային, իր և իր ընտանիքի դոյութիւնը ապահոված է:

Ի նկատի ունենալով բոլոր այս հաւանական պատահականութիւնները, խոսուող անձը խղճատօն պատասխանատու կը զգայ ինքզինքը իրեններուն համար և կը դիմէ ապահովագրութեան:

Ապահովագրութեան դերը կը կատարեն շատ մը անհատներ, Համագործակցական Ընկերութիւն մը կազմելով: Անոնք որոշեալ մէկ կորուստի գումարներ յանձն կառնեն և կը միանան պատուաւոր կերպով դիմակալելու, իրենցմէ տեւէ մէկու մը պատահելիք դժբախտութիւնը ամօքելու՝ իրենց շարունակական վճարումներով:

Հաշիւ եղած է, թէ այս ձեւով ապահովագրուած անդամները մինչև 7 տարի իրենց ըրած վճարումներով արդէն մէջտեղ կը բերեն իրենց ապահովագրած գումարը և, մնացած տարիներուն, մինչև 20րդ տարին, իրենց վճարումներովը երկու անհատ եւս պատահական վտանգներէ զերծ կը կացուցանեն: Եւ, կամ, մնացածը կըլլայ շահը Համագործակցական Ընկերութեան՝ անդամներուն մէջ բաժանելի:

Ապահովագրական ընկերութիւնները երկու տեսակ են. բաժնեկրակա՞ն և համագործակցական: Այդ երկուքի տարբերութիւնը հետեւեալն է: Բաժնետիրականին մէջ գոյացած շահը բաժնետէրերուն մէջ կը բաժնուի, առանց տեւէ բաժին հանելու ապահովագրողներուն: Իսկ Համագործակցականին մէջ՝ գոյացած շահը կը բաժնուի ընդհանուր ապահովագրողներու միջև: Ասկից զատ, համագործակցականին մէջ բոլոր անդամները հաւասար իրաւունքներ ունին, և իրենց ձայնի հաւասարութեամբ կը մասնակցին ընդհանուր ժողովներու: Իսկ, բաժնետիրականին մէջ, ապահովագրողները տեւէ նման իրաւունքներ չունին: Հոն բաժնետէրերն են որ գործերը կը վարեն իրենց ուղածին պէս:

Ապահովագրական Համագործակցական Ընկերու-

թիւնները այժմ ռամիկ գիւղացիներու մէջ իսկ
սկսած են գործել, ապահովագրելով անոնց անա-
սունքները և բերքերը:

Կեդրոնական Համագործակցական դրամատունը
իւր մասնաճիւղերով այս ուղղութեամբ է որ գործ
ուենի ամէն մէկ գիւղին մէջ:

Բուլղարիոյ մէջ նոյնաման ընկերութիւններ
են Չիմուկիշխսֆո Զասքահովարէլցո Տրուժեքփօն, Ու-
շիքիւսֆա Բասան, և Զասրուկան: Առաջինը, որ ամէնէն
նոյակապն է, իւր կազմով և յառաջդիմութեամբը
պատիւ կը բերէ Պուլկարիոյ պէս փոքրիկ երկրի մը:
Ասոնք, երեքն ալ, Համագործակցական Ընկերու-
թիւններ են և կը գործեն շատ աւելի լաւ կերպով,
քան ոեւէ բաժնետիրական օտար կամ տեղական ըն-
կերութիւն:

Արդէի Համագործակցական Ընկերութիւնները,
ինչ ձեւով և ուղղութեամբ ալ որ գործեն, միշտ
կաշխատին հասարակութեան օգտին ու բարօրութեան
համար: Եւ արդէն, անոնց ամէն տեղ և ամէն օր
ձեռք բերած յառաջդիմութեան և բարգաւաճման
պատճառը իրենց հանրօգուտ նպատակներ հետա-
պնդելն է:

Որքան կենսական է և ո՛րքան փափաքելի էր,
որ գաղութացուած թիւնն եւս, դո՛ւնէ իւր կարգ մը
կեդրոնացած, կարեւոր վայրերուն մէջ, Փարիզ,
Նիւ Եորք և այլուր, ունենար իւր Ապահովագրական
Համագործակցական Ընկերութիւնները, որոնց նիւ-
թական ու բարոյական անփոխարինելի օգուտները
կասկածէ դուրս են արդէի հայ իրականութեան հա-
մար:

2013

<< Ազգային գրադարան

NL0042540

ԳԻՆ 10 ԼԷՎԼԱ

Բովանդակ հասոյթը կը վերաբերի
Սօֆիայի Հայ Համագործակցական
Դրամատան

